

Dr. Grindall Reynolds (1822—1894) és Dr. Holmes Olivér Vendell (1809—1894) emlékezete.

Amerikai unitárius hitrokonainkat nagy veszteség érte. Dr. Grindall Reynolds, az Amerikai Unitárius Társulat nagyérdemű titkára és dr. Holmes hírneves költő egymásután váratlanul elhunytak. E sorok íróját személyes ismeretség és barátság fűzte mind a kettőhöz amerikai utjából, s épen ezért, szívélyes barátságukra s őszinte szeretetükre gondolva, kétszeresen érzem a veszteség súlyát.

Dr. Reynolds Franconiában, New-Hampshire államban született, de már négy éves korában Bostonba költöztek a szülői, a hol a neveltetését is nyerte. Eleinte kereskedői pályára ment; de csakhamar felcserélte a papi pályával. A theologiai tanfolyamot a cambridge-i unitárius papnevelő intézetben végezte. Igazi elhivatásból lett pap s 46 évig állott az unitárius vallás szolgálatában, mint egy valódi apostol. 1858-tól 1882-ig a történelmileg nevezetes Concord-ban, az I-ső egyházközségben, mely 1635-ben alapított, volt állandóan, a mikor megválasztották az „Amerikai Unitárius Társulat titkárának. De azután is ott lakott s onnan járt be Bostonba mindennap. Tagja volt a Concordi híres „Social Circle“-nek, mely 100 évnél régiebb, s Emerson s más jeles férfiak voltak tagjai. Irodalommal is foglalkozott. Különösen, mint historicus és archeologus tűnt ki. Még mint theologus elnyerte az A. M. (Master of Arts) fokozatot. A „Harvard“ egyetem pedig 1894 június 27-én a „Theologiae Doctor“ D. D. czimmal tüntette ki.

Mint az Amerikai Unitárius Társulat titkára 12 év alatt rendkívüli tevékenységet fejtett ki. E minőségben soha el nem évülő érdemeket szerzett az amerikai unitáriusok egyház történelmében s kitörölhetetlen nyomokat élő hitrokonai szívében. Megható volt az a jelenet, a mikor a Nemzeti Conferentiából, Saratogában az elnök felhívására, a beteg titkárnak szeretetüket s tiszteletüket küldötték. Halála feletti részvét pedig az Amerikai Unitárius Társulat, több egyesületek, s az egyházközségek részéről oly nagy mértékben, s az elismerésnek oly méltó alakjában nyilvánult, a mi kevés embernek jut osztályrészül. S ezt meg is érdemelte. Sok szép tulajdonsággal volt megáldva, a melyek kedveltté tették mindenki előtt. Erős testalkattal s élénk szellemmel bírt. Munkabíró ereje s adminisztráló képessége bámulatos volt. Mély vallásos érzelemtől áthatott szónoklatával a hallgatókra mély és maradandó benyomást gyakorolt. Több nevezetes alkotásai közül felemlítem azt a nagyszerű palotát, me-

lyet Bostonban a Beacon Street-en az Amerikai Unitárius Társulat számára létesített. Mi is hálával s kegyelettel említhetjük az ő nevét, mert igazi testvéri szeretettel viseltetett irányunkba. Az ő titkársága alatt szavazta meg a Társulat a budapesti unitárius lelkész fizetése fedezésére 1882-ben az évi 500 dollár segélyt s melyet azóta rendszeresen adnak; a ő titkársága alatt történt a magyar unitáriusoknak a saratogai Nemzeti Conferentián való képviseltetése s hogy minő hitrokoni szeretettel s szívéllyességgel fogadott, arról én tehetek bizonyosságot, a ki éreztem az ő nemes szíve melegét.

Mindennap találkoztunk a titkári hivatalban, a mig Bostonban tartózkodtam. Mikor körutamból visszatértem, így szólt hozzám: „Most már menjünk az én otthonomba, mert úgy nem hagyhatja el Amerikát, hogy Concordot ne lássa. 1883. jan. 16-án, gyönyörű téli napon 20 percz alatt a 3000 lakóval bíró szép fekvésű Concordba voltunk. Amerikai kényelemmel berendezett villaszerű lakásában két élvezetes napot töltöttem. Vacsorán jelen volt az Emerson leánya is. Másnap jan. 17-én megnéztük a csatatér; meglátogattuk *Emerson* családját. Este a „Social Circle“-be ajánlt be. Kedvesebb családi kört képzelni is alig lehet, mint a minő a Reynoldsé volt. E látogatás befejezése volt a vele való érintkezésnek.

Róla el lehet mondani, hogy szívének minden dobbanása, lelkének minden gondolatja az unitárius vallás fejlődéseért volt. Menyire vágyott az évi conferentiára, mely az amerikai unitáriusokat egy szorosabb testületté volt összefűzendő!.. Hanem a sors máskép akarta. Nov. 29-én jobb létre szenderült. Egész élete folytonos munkásság volt. Munka közben is végezte be. Concordban temettetett el felesége mellé. Batchelor, Chadwick és Brown lelkészek tartottak gyászbeszédeket. Az Unitáriusok E. Főtanácsa is jegyzőkönyvileg és az Amerikai Unitárius Társulathoz intézett iratban fejezte ki részvétét elhunytá felett, mint tiszteletbeli consistornak s a magyar unitáriusok lelkes barátjának. Legyen áldott emlékezete.

Dr. Holmes Olivér Wendell, a tudós, orvos, költő és próza író egy hét mulva a sirba követte Reynolds kedves barátját. Az „Unitarian“ folyóirat october havi számában még azt írta, hogy: „Dr. Holmes közelebről töltötte be születése 85-ik évfordulóját jó egészségben s még most is folytonosan sok munkát végez“ s ugyanez a folyóirat a következő számban már halál hírért hozza; mert october 7-én hirtelen, szenvedés nélkül elhunyt Bostonban. A milyen szép volt élete, olyan szép volt a halála is.

A Londonban megjelenő „Graphic“-ban Traill így ír róla: Dr. Holmes Olivér Wendell-el, kinek hirtelen és fájdalom nélküli halála valójában irigylendő, az amerikai idősb jeles írói nemzedéknek alig ha nem az utolsó tagja hunyt el. *Hawthorn, Emerson, Longfellow, Lowell*, kik közül a legidősebb sem előzte meg születési évével, s különösen az egyik sokkal fiatalabb, mind előtte haltak el. Kitűnő nevek most is vannak az amerikai irodalomban, de azoknak a viselői egy olyan hagyománynak az örökösei, a melynek a *költő, humorista és bölcsész*, a ki éppen most végezte be ragyogó és szeplőtlen pályá-

ját, egyik — még pedig nem a legkisebb tényezőjü — megteremtője, megalapítója volt. A fennebb említett férfiak s nem az őket követett, s még követő sorozata az, a midőn mi az „amerikai irodalomról“ beszélünk. És talán dr. Holmes nem birt amazok egyikének értelmi erejével s talán nem közülök egy másíknak gazdag, teremtő szellemével, de egy tekintetben ama jeles csoport legkitünőbb tagjának tekinthető. Az elősorolt írók közül egyik sem állotta ki jobban az idők próbáját, mint dr. Holmes. „The Autocrat of the Breakfast Table.“ (Reggeli asztal korlátlan kormányzója) Dr Holmes egyik kiváló műve nemcsak első klasszikus mű, hanem negyven év alatt meg is tartotta elfoglalt állását. Az igaz, hogy ez még nem halhatatlanság, de a humor, élcz és képzelődés szüleményének egy ilyen productuma, mikor az izlés divata minden nemzedékkel változik, egy igen tiszteletre méltó régiség. Egy olyan humorista írónak, kit elfogadnak a fiuk és az unokái azoknak, a kik eredetileg üdvözölték, kilátása lehet hosszan tartó dicsőségre. És ha ehhez hozzá adjuk genialis bölcsességét, az életről való egésszéges philosophiáját, eredeti gondolkozásmódját — vonzó és elragadó irányának a báját — bizonyára az ő neve „halhatatlan“.

Dr. Holmes 1809-ken született, Cambridgeben, Massachusetts államban. Először jogot tanult, később az orvosi pályára lépett. Több évig tartózkodott Párisban is. 1835-ben Bostonban, mint gyakorló orvos telepedett meg. 1838-ban a boncz- és élettan tanára lett a Darmouth College-ban; 1847-ben pedig a Harvard egyetemen. 1849 óta kizárólag az irodalommal foglalkozott. Főbb művei: The Autocrat of the Breakfast Table; Elsie Venner; A Mortal Antipathy; Pages from an Old Volume of Life; Medical Essays; Our Hundred Days in Europe. Poetical Works.

Az oxfordi egyetem tiszteletbeli tudorrá avatta; a mely alkalommal Angliában nagy kitüntetéssel fogadták. A szépirodalmi munkássága mellett minket kiválóan érdekel az, hogy dr. Holmes testestől-lelkestől unitárius volt; az Amerikai Unitarismusnak legkiválóbb képviselője. Minden művét mély vallásos érzelem lengi át. Dr. Holmes az unitárius hitet a vallás amaz otthonában szivta be, a mely Channinget, Parkert, Emersont, Longfellowt, Lowellt és Új-Angliának több más unitárius jeles íróit szülte és dajkálta. Ablakába egy olyan telescopot tétetett, a melylyel a mount auburni temetőben láthatta a Channig sirja felett emelkedő emléket. Az amerikai unitáriusok gyűlésein mindig megjelent; az unitárius társulat évi gyűlésén többször elnökölt. Nála a templomba való járás mintegy életszükséglet volt. Ha csak valami rendkívüli eset vissza nem tartotta, minden vasárnap megjelent Bostonban, a King's Chapelben. Egy alkalommal, midőn már a nyolczvan éven túl volt, így szólt Barrows barátunkhoz: „Azt hiszem, hogy már nem kellene templomba mennem, mert érzem, hogy kezdek öregedni s néha el is szenderedem, de ez nem a lelkész iránti tiszteletlenség, hanem az öregégi gyengesség miatt történik; s aztán a mikor felébedte n, jól prédikált.“

1883. jan. 17-én voltam utoljára a megboldogulttal Wells-né asszony, írónő estélyén. Dr Holmes-t mindenki áhitattal hallgatta, mert szellemes társalgásával, finom élczzeivel mindenkit elragadott. Soha sem

találtam akkora hasonlatosságot két író között, mint dr. Holmes és a mi kiváló kritikusunk és írónk, Gyulai Pál között, ugy természet, mint szellemi tulajdonságait s társalgási modorát illetőleg. Fel is hoztam neki a nagy hasonlatosságot. Azt mondta, ha nem lenne oly idős, eljőne Magyarországra, hogy megismerkedjék hasonmásával. Mintha most is magam előtt látnám az eleven természetű, élénk és kedves kis embert, a ki nemcsak a testnek volt orvosa, hanem a lelket, a kedélyt és a szívet is gyógyította szellemével és ezután is gyógyítani fogja azokat, a kik műveit olvassák.

KOVÁCS JÁNOS.

Gyöngymondatok.

(Ujkori írótól.)

Életkor.

Minden életkornak megvannak saját javai: a kezdő-korban az érzelmek és képzeletek, a középkorban a nagyravágyás és vélemények, az utókorban az okosság és nyugalmasság gyönyörei. *Lambert örygrófné.*

Az idősség nem öregség
 A férfiak nemében,
 Mig az életláng vigan ég
 Lelkében és szívében;
 Az idősség csak érettség,
 Mig idő van és tehetség:
 Lelki s testi szegénység
 Korán, későn a vénség. *Kisfaludi Sándor.*

Életmód. Életszabály.

Az embernek vagy foglalkozni kell, vagy koldulni, vagy lopni.
Mirabeau.

Az életmód nem alázza le az embert, de az ember maga lealjasítja életmódját. Minden tisztességes jövedelmet hozó akár kézi, akár szellemi munkálkodás. tiszteletet érdemel. A kézi lehet szurtos, ha a szív tisztán marad. A festék-anyag, a máz könnyebben lemosható, mint az erkölcsi szenny. *Smiles.*

A királyi ifjak dúsabban élnek, fényesebben öltözködnek; de nem élnek sem tovább, sem jobban, sem vidorabban, sem pedig (a mi való), biztosabban vagy becsületesebben, sőt bizony szentebbül sem. Ezek helyett egy van, a mivel másokat túlszárnyalnak: pompásabban, azaz bolondabbul élnek. Mindenkinek mértéke saját életmódja; de csak azért, hogy nagyobb, még nem jobb. Innen van, hogy a kunyhóban gyakran vidorságot látunk, a királyi lakban szomort. *Petrárka.*

Szivnyugalom és hajlam a nevetésre a ficzkó-borból nektárt csinálnak. *Indus közmondás.*